דעיקר לאו לכפרה אתי משהי לה *או דלמא כיון דעולה נמי מכפרא אעשה לא משהי לה ת"ש התולש צמר מבכור תם אע"פ שנולד בו מום שחטו אסור טעמא דתולש הא נתלש שרי וכל שכן עולה דלא משהי לה הוא הדין אפילו נתלש נמי אסור והאי דקתני תולש להודיעך כחו דעקביא דבבעל מום אפילו בתולש נמי שרי והאנן נשר תנן תנא נשר להודיעך כחן דרבנן תנא תולש להודיעך כחו דעקביא: צמר המדולדל כו': היכי דמי אינו נראה עם הגיזה אמר רבי אלעזר אמר ריש לקיש [ב]כל שעיקרו הפוך כלפי ראשו רב נתן בר אושעיא אמר כל שאינו מתמעך עם הגיזה [א] וריש לקיש מאי טעמא לא אמר כרב נתן בר אושעיא אמר רבי אילעא קסבר ריש לקיש לפי שאי אפשר לגיזה בלא נימין המדולדלות:

הדרן עלך הלוקח בהמה

עד [א] [ג]כמה ישראל חייבין ליטפל בבכור [ב] בדקה (א) שלשים יום ובגסה חמשים יום ר' יוסי אומר בדקה שלשה חדשים אמר לו הכהן בתוך (ב) הזמן תנהו לי הרי זה לא יתננו לו ואם [ג] בעל מום הוא ואמר לו תנהו לי שאוכלנו מותר ובשעת המקדש אם היה תמים [ד] אמר לו תן ואקרבנו מותר [ד]הבכור נאכל שנה בשנה בין תם בין בעל מום שנאמר [1]לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה [ה]נולד לו מום בתוך שנתו רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש (ג) [ה] (לאחר י"ב חדש) אינו רשאי לקיימו אלא (ד) ל' יום: **גמ'** מנה"מ אמר רב כהנא דאמר קרא [2]בכור בניך תתן לי כן תעשה לצאנך מלאתך ודמעך לא תאחר כן תעשה לשורך איפוך אנא מסתברא [ו] דמקדם למקדם דמאחר לדמאחר אדרבה דסמיך ליה לדסמיך ליה אלא אמר רבא אמר קרא [ז] תעשה הוסיף לך הכתוב עשייה אחרת בשורך ואימא שיתין [ח] [ו]לא מסרך הכתוב אלא לחכמים: תניא [ט] נמי הכי בכור בניך תתן לי כן תעשה לצאנך יכול אף לשורך תלמוד לומר תעשה הוסיף לך הכתוב עשייה אחרת בשורך [י] לא מסרך הכתוב אלא לחכמים מכאן אמרו עד כמה ישראל חייבין להטפל בבכור בבהמה דקה שלשים יום בגסה חמשים יום רבי יוסי אומר בדקה שלשה חדשים מפני [ז]שטפולה מרובה [יא] תנא מפני ששיניה דקות [יב]: אם אמר לו הכהן בתוך הזמן תנהו לי הרי זה לא יתן לו: מאי טעמא אמר רב ששת [ח]מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות תנו רבנן [ט]הכהנים והלוים והעניים המסייעים בבית הרועים ובבית הגרנות ובבית המטבחים [י]אין נותנין להם [כ]תרומה ומעשר בשכרן ואם עושין כן חיללו ועליהן הכתוב אומר [3]שחתם ברית הלוי ואומר [4]ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו מאי ואומר וכי תימא מיתה לא ת"ש ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו ובקשו חכמים לקונסן ולהיות מפרישין עליהן תרומה [יג] [ל]משלם ומפני מה לא קנסום דלמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב ובכולן יש בהן

טובת

דעיקר לאו לכפרה הוא דאתי. דאינו מביאה על חטא: **כיון דמכפרא אעשה.** דעולה מכפרת על עשה כדאמרינן במס' יומא (דף לו.) על עולה מתוודה עון שכחה ופאה: **והאנן נשר תנן.** אלמא בנשר שרי עקביא ולא ידו בתולשין: **עיקרו הפוך כלפי ראשו.** שכפול באמצעיתו ושני ראשין נראין בתוך: **שאינו מתמעך.** שאינו שוה עם הגיזה אלא נראה עולה למעלה: **מאי טעמא לא אמר כרב נתן.** הא ודאי כיון דאינו מתמעך אינו נראה עם הגיזה קרינא ביה: **לפי שאי אפשר לשום גיזה בלא נימין המדולדלות.** שעולות למעלה ואי כי האי גוונא מיתסר אין לך גיזה מותרת. ורבי נתן טפי מחמיר להכי לא בעי מאי טעמא לא אמר כריש לקיש:

הדרן עלך הלוקח בהמה

עד כמה. ליטפל בבכור. בזמן הזה קודם שיתננו לכהן שמוהר לטבכו אלא בעל כרחו ולפרנסו: **לא יתן לו.** בגמ' מפרש: **אם היה בעל מום ואומר לו.** הכהן בתוך הזמן תנהו לי שאוכלנו מותר: **בין תם.** בזמן שבית המקדש קיים: **בין בעל מום.** בזמן הזה: **גמ' מלאתך ודמעך וגו'.** וסמיך ליה [טו] וכן תעשה לשורך לצאנך וגו' ודרשינן הכי בכור בניך תתן לי [טז] וכן לצאנך דכי היכי דבכור בניך מצותו [יז] לאחר שלשים כדכתיב (במדבר יח) ופדויו מבן חדש תפדה אף בכור צאן לאחר שלשים. מלאתך ודמעך דהיינו בכורים כן לשורך דכי היכי דבכורים לאחר חמשים [יח] שהרי בפסח התבואה מתבשלת ואין מביאין בכורים עד שיביאו שתי הלחם בעצרת כדאמרינן [יט] בפרק רבי ישמעאל (מנחות סח.): [כ] **דמקדם למקדם.** מלאתך ודמעך קודמין בפסוק ראשון הלכך דרשינן להו לשורך הקודם בפסוק שני: [כא] **ודמאחר.** בכור בניך דמאחר בפסוק ראשון דרשינן ליה אצאנך המאוחר בפסוק שני: **דסמיך ליה לדסמיך.** ובכור בניך סמיך אל שורך: **ואימא שיתין.** [כב] דעשייה אחרת דומיא דהך [כג] בכור בניך בעינן: **לא מסרך הכתוב אלא לחכמים.** הואיל ולא גילה לך שיעור עשייה שתוסיף ודאי לחכמים מסרך שיפרשו לך הטעם ואחריהם תלך: **טיפולה.** טרחתה: **ששיניה דקות.** ואינה יכולה לאכול עשב ואם לא תהא עם האם תמות: **שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות.** לפי שבזמן הזה אין בכור ראוי לכלום עד שיפול בו מום וכיון דעל ישראל רמיא ליטפל בו חמשים יום ואמר ליה הכהן בתוך הזמן תנהו לי ואזוננו ואף על פי שלא אהנה דומה כמי ששוכרו [כד] ומצילו מן הטורח ובלבד שיתננו לו ולא לכהן אחר ודומה לכהן שמסייע בבית הגרנות לדוש ולזרות כדי שיתנו לו התרומות. אבל אם היה בעל מום ואמר תן לי שאוכלנו הואיל וחזי ליה לא הוי ככהן המסייע: **בבית הרועים.** אכהנים קאי כדי ליתן להם הבכורות: **בבית הגרנות.** אכולהו קאי כהנים מפני תרומות ולוים משום מעשר ראשון ועניים משום מעשר עני: **בבית המטבחים.** אכהנים קאי משום זרוע לחיים וקיבה: **לקונסן.** את הבעלי בתים: **מן הפטור על החיוב.** דשמא יהו להם שני סאין אחד של טבל גמור ואחד [כה] הופרש ממנה לכהן המסייע ואי אמרת ליה דהדרא ולפרוש מינה משום קנסא סבר בעל הבית [כו] טבל גמור הוא ומפריש ממנה עלה דאידך ואיהי פטורה מדאורייתא אלא [כז] קנסא הוא:

טובת

בדקה שלשים יום. כי הך פלוגתא איכא לענין טיפול אבדה (ב"מ דף כח) [ו]:

מלאתך ודמעך לא תאחר כן תעשה לשורך. דהיינו נ' ימים מיום הבאת העומר בפסח [כח] שנגמר זמן בישול התבואה עד העצרת שמביאין שתי הלחם להתיר חדש במקדש וא"ת האי ביום חמשים הוא ולא הוי כעין בכור בניך ואנך תתן לי דלאחר שלשים [ח][כט]: **וכי** תימא מיתה לא תלמוד לומר וכו'. לאו דוקא [ל] דלא חשיב לה בפרק אלו הן הנשרפין (סנהדרין פג.) בהדי אלו שבמיתה אלא קרוב הוא [לא] [לענין] מיתה:

דלמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב כו'. בכמה מקומות אמרינן תרומה ויחזור ויתרום ולא גזרינן [לב] התם כיון שהתרומה ראשונה לכהן מידע ידע דשניה דרבנן ואפילו נתן הראשונה כבר לכהן קודם שיאמר לו חכם לחזור ולתרום מ"מ מדאין הכהן מחזיר לו את הראשונה מידע ידע דשניה דרבנן היא אבל כאן סבור הוא [לג] שנתן לכהן בתורת שכר סיועו [לד] ומעכבה כהן ובכמה מקומות

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פ"א מהל' מעילה הל' י והלכה ספק:

נו ב מיי' פ"ב מהלכות בכורות הל' יג סמג עשין קמד טוש"ע י"ד סימן שח סעיף ג:

א ג מיי' פ"א מהלכות בכורות הלכה יד סמג עשין קמה טוש"ע י"ד סימן שו סעיף ג:

ב ד מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ז:

ג ה מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעיף ח:

ד ו מיי' שם הלכה יד טוש"ע שם סעי' ג:

ה ז מיי' שם הל' יד ופי"ב מהל' תרומות הלכה יח [טור י"ד סי' שלא]:

* * *

תורה אור השלם

1. לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אַתָּה וּבֵיתֶךָ: דברים טו כ

2. מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן לִי: שמות כב כח

3. וְאַתֶּם סַרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ הִכְשַׁלְתֶּם רַבִּים בַּתּוֹרָה שִׁחַתֶּם בְּרִית הַלֵּוִי אָמַר יְיָ צְבָאוֹת: מלאכי ב ח

4. וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ: במדבר יח לב

* * *

מוסף רש"י

ליטפל בבכור. לעסוק בו לגדלו קודם שיתננו לכהן (תמורה ח.).

* * *

שיטה מקובצת

א) הגיזה. ס"א בשלמא רב נתן בר אושעיא לא אמר כרשב"ל אמר לך האי נמי נראה עם הגיזה הוא אלא ר"ל מאי טעמא כו'. ורש"י לא גריס כן: ב) בבכור בהמה דקה שלשים: ג) ואם היה בעל מום ואמר: ד) תמים ואמר לו: ה) לאחר שנתו אינו רשאי לקיימו אלא עד שלשים: ו) מסתברא דמוקדם למוקדם מאוחר לדמאוחר אדרבה כו'. על תיבת אלא נרשם קו למעלה להורות כי ראוי לפ"ד למחקו: ז) קרא. עיין תוס' לקמן (דף נו ע"א): ח) שיתין יומין לא כו' לחכמים ובתר חמשין יומין תו לא צריך לאימיה אימא וכן תעשה הוסיף לך הכתוב לתרוייהו א"כ לכתוב רחמנא וכן תעשה לבהמתך: ט) תניא כוותיה דרבא בכור ותיבות נמי הכי נמחק: י) בשורך ולא מסרך: יא) מרובה מאי מפני שטיפולו מרובה תנא: יב) דקות מאי טעמא דר' יוסי אמר לך וכן תעשה אתרוייהו כתיב ולא מסרך הכתוב אלא לחכמים בהמה גסה בחמשין תו לא צריך לאימיה בהמה דקה עד תלתא ירחי צריך לאימיה: יג) משלהם נ"ל: יד) ולא בתולש הס"ד: טו) ליה כן תעשה: טז) לי כן תעשה לצאנך: יז) מצותו ליתן לאחר: יח) חמשים יום שהרי: יט) כדאמרינן במנחות פרק ר"י: כ) מה"ד דמוקדם לדמוקדם: כא) מה"ד ודמאוחר בכור בניך דמאוחר בפסוק: כב) שהוא יומין דעשיה: כג) דהך דבכור: כד) ששוכרו שהוא מצילו מן: כה) ואחד שהופרש ממנה: כו) הבית דטבל גמור: כז) אלא דקנסא הוא: כח) בפסח שאז זמן בישול: כט) שלשים וי"ל דביכורי יחיד לא מייתי עד לאחר עצרת: ל) דוקא מיתה דלא: לא) הוא לענין מיתה: לב) גזרינן. גליון והיינו ר"י דהני לא שכיחי כולי האי כי הך דהכא דמילתיה דשכיח היא לסייע בבית הגרנות א"נ יש לומר דהכא איכא למיחש לאפרושי מן הפטור על החיוב מפני שיש שמסייעים לו בבית הגרנות ויש שאינם מסייעים ומאותה תבואה עצמה ליכא להפריש מיניה וביה ולא מטעם שהוא מן (החיוב על הפטור) [הפטור על החיוב] רק שקרוב הדבר לבא לידי תקלה. ת"ח. ולא גזרינן ויש ליתן טעם דבעלמא כיון ותיבת התם נמחק: לג) הוא דתרומה שנתן: לד) סיועו מעכבה הכהן:

מסורת הש"ס

א) תמורה ח:, ב) [חגיגה יח.], ג) [ב"מ סב.], ד) תוספתא דדמאי פ"ה הכ"ב ע"ש, ה) נ"ל ממנות, ו) [מפלגן כ"מ בתוספתא ע"ש], ז) [שם ליכא פלוגתא ואפשר שטעו תוס' להך פלוגתא לענין טיפול דליתא בב"מ סט. וע"ש פי' רש"י ד"ה בדקה שלשים יום כי דילף לה בבכורות מקרא עכ"ל], ח) [עי' תוספות ב"מ סח. סד"ה אלא כו' ומ"ש שם על לדון].

* * *

הגהות הב"ח

(א) במשנה בדקה עד שלשים: (ב) שם בתוך זמן זה תנהו לי וכו' ואם היה בעל מום ואמר: (ג) שם (לאחר י"ב חדש) תא"מ ונ"ב ס"א לאחר שנתו: (ד) שם אלא עד שלשים:

* * *

רבינו גרשום

דעולה. כיון דלאו לכפרה אתיא דדורון בעלמא היא משהי לה: או דלמא. כיון דמכפרא אעשה דאמרינן דבאה על עשה ועל לא תעשה שניתק (על) לעשה: דבבעל מום אפילו תולש שרי. ולא בתם: והאנן נשר תנן. בבעל מום ולא תולש: תנא נשר להודיעך כחן דרבנן. דאפילו נשר דממילא אסרי אבל לעולם ה"ה לעקביא דתולש נמי מתיר: תנא תולש להודיעך כחן דעקביא. דמתיר בשחיטה: כל שעיקרו של שער. תולש והפוך העיקר כלפי ראשו וראשו אצל העור נראה שמחיים נתלש: שאינו מתמעך עם הגיזה כלומר שאינו מחובר שוכב בשוה עם שאר הגיזה אלא נתלש ויוצא כמעט חוץ משאר הגיזה: קסבר. האי נמי שעיקרו הפוך כלפי ראשו ואינו יוצא חוץ משאר הגיזה היינו נראה עם הגיזה. קסבר ריש לקיש שעיקרו הפוך הרי ודאי אינו נראה עם הגיזה יותר ממה שאינו מתמעך דהכי אורחא דגיזה לפי שאי אפשר לגיזה בלא נימין המדולדלות:

הדרן עלך הלוקח

ישראל חייבין ליטפל בבכור. כלומר עד כמה ישראל חייב לגדל את הבכור קודם שיתנהו לכהן: בדקה ל' יום ובגסה נ' יום. כדמפרש בגמ': אמר לו הכהן בתוך זה הזמן תנהו לי הרי זה לא יתן. דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות דאין נותנין לו תרומה דנראה כאלו נתנה לו בשכירותו אף כאן נמי נראה כאילו נותנו לו בשביל אותה הנאה שנכנס במקומו בטיפולו: ואם אמר לו בתוך הזמן כשנפל בו מום תן לי שאוכלנו מיד מותר הואיל ואין (רוצה) [צריך] הכהן לקיימו לא נראה כמסייע אבל בסתם הוא לא יתננו לו שאינו יכול לאוכלו מיד עד שיפול בו מום שלא בזמן בהמ"ק: מנא הני מילי. דל' יום חייב ליטפל בו: דאמר קרא בכור בניך תתן לי וכתיב בבניך מבן חדש תפדה וכן תעשה לצאנך נמי. מלאתך ודמעך לא תאחר וגרסי' בבכילתא מלאתך אלו הבכורים שנוטלין מן המלא. ודמעך זו תרומה [א] ומטמת גדוליה. למ"ה. והבכורים ואנן דמביא וקורא היינו מפסח ועד עצרת דאיכא נ' יום וכן תעשה לשורך היטפל בו נ' יום: איפוך אנא. דאימא בכור בניך תתן לי כן תעשה לשורך: מסתברא דמקדים לדמקדים. מלאתך דמוקדם לפסוק הקיש לשורך שמוקדם לצאנך. ובכור בניך דמאחר אחר מלאתך תן לצאנך דמאוחר (אחר) לשורך: דסמיך לדסמיך. בכור בניך סמיך לשורך: אמר קרא תעשה לשורך. דהדהוא תעשה לא צריך כלל אלא להוסיף עשייה בשורך יותר מצאנך: ואימא שיתין. הואיל דהוסיף ליכא פי שנים מצאנך דהיינו שיתין: לא מסרך הכתוב אלא לחכמים. כלומר דלא אמר שיתין כפלים שבצאן אלא חכמים הוא דמפרשי נ' יום וסמכו אמלאתך ודמעך לא תאחר: מפני ששיניה דקות. ולא יכולה (ליכל) [למיכל] יפה עד ג' חדשים: הכהנים המסייעים בבית הרועים. לשמור או להאכיל כדי שיתנו להם הבכורות ולויים ועניים (המסייעים) בבית הגרנות מפני מעשר ראשון ומעשר עני והכהנים המסייעים בבית המטבחים בשביל המתנות:

ואם עשו כן. שנתנו להן בשכרן: חיללו. הוציאו התרומה והמעשר לחולין שאין בהן דין קדושה ולא יפה עשו ולא יצאו חובתן ויש בדבר עון מיתה: תרומה ומעשרות פעם שניה משלם: אלא משום דדלמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב דאי מחייבינן ליה לאפרושי תרומה אחריתי סבר הך גברא כולי הך תבואה טבל ודאי כאילו לא נתרמה כלל ואי אית ליה טבל אחר [illegible] משום חיוב גמור) ואתי לאפרושי מן הפטור על החיוב ולהכי לא קנסינן ליה:

א) נראה דצ"ל זו תרומה שמדמעת התבואה. לשון מורי הגאון. והבכורים קרי"ל דמביא וקורא וכו'.